

KAZIMIERZ DENEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

HUMANISTA POSZUKUJĄCY IDIOMU UNIwersYTECKIEGO PRACOWNIKA NAUKOWO-DYDAKTYCZNEGO

Dobrych ludzi nikt nie zapomina.

Safona

ABSTRACT. Denek Kazimierz, *Humanista poszukujący idiomu uniwersyteckiego pracownika naukowo-dydaktycznego* [A humanist in the search of idiom of a university researcher and teacher]. „Neodidagmata” 29/30, Poznań 2008, Adam Mickiewicz University Press, pp. 5-17. ISBN 978-83-232-1908-8. ISSN 0077-653X.

In this article the author presents the late Professor Józef Skrzypczak's life and work as he knew him. Professor Skrzypczak was one of the most eminent researchers in the field of pedagogy and educational studies. His many different interests are discussed. The author also deals with Professor Skrzypczak's research interests, his numerous publications and his cooperation with all the leading centres and researchers in Poland in his field of research. The author considers Professor Skrzypczak to be truly a great modern humanist, man of books and erudite. His death is a great loss to science and to his friends and coworkers. It is impossible to discuss his scientific contribution in this short article and deserves a separate, extensive study.

Kazimierz Denek, Zakład Dydaktyki Ogólnej, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Szamarzewskiego 89, Poznań, Polska-Poland.

Profesora zwyczajnego dra hab. Józefa Skrzypczaka znałem od bardzo dawna. Nawet nie pamiętam od kiedy. W takich sytuacjach mówi się – od zawsze. Wytrwale akcentował swój udział w rozwiązywaniu złożonych problemów edukacji i nauk o niej. Jego wieloletnia, ustawiczna aktywność z tego zakresu jest odnotowywana w bibliografiach, powoływana w przypisach i cytowana. Profesor Józef Skrzypczak odszedł od nas 29 sierpnia 2008 roku na zawsze, jednak dzięki swoim pracom zwartym, studiom, artykułom i recenzjom będzie zawsze z nami, bo – jak pisze ks. J. Twardowski – „Można odejść na zawsze, by stale być blisko”.

Zasiadałem z Nim społem na wielu konferencjach, seminariach, sesjach, sympozjach i zjazdach naukowych. Wspólnie uczestniczyliśmy w wielu przedsięwzięciach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, w różnych komisjach Instytutu Pedagogiki, dziekańskich (Wydziałów Nauk Społecznych, Studiów Edukacyjnych), Rektora i Senatu UAM. Wielokrotnie występowałem z Nim w komisjach dziekańskich w roli recenzenta w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego profesora i stanowiska profesora zwyczajnego. Przedstawię tu zaledwie okruchy z Jego owocnych chwil życia oraz impresje, które zapadły mi w sercu i pamięci. To niewiele. Pocięszam się jednak, że jak z okruchów składa się bochenek chleba, tak może i moje skromne, lecz podyktowane potrzebą serca, słowa przyczynią się do powstania tekstu, z którego wyłoni się w miarę holistyczna postać, zanurzona w swym czasie, wyczuwająca jego znaki, angażująca się w sposób pełny w problemy edukacji i nauk o niej.

CURRICULUM VITAE

Józef Skrzypczak urodził się 1 marca 1938 roku w Poznaniu. Maturę zdobył w VIII Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ukończył studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie w 1962 roku uzyskał tytuł magistra chemii. W 1970 roku doktoryzował się na podstawie pracy pt. „Ferromagnetyczne produkty relacji wybuchowych azotanu miedzi i żelazocyjanku amonu”. Stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki otrzymał w 1979 roku na podstawie rozprawy pt. „Założenia modelowe audiowizualnego podręcznika chemii”. Postanowieniem Prezydenta RP, na wniosek Premiera RP z 21 listopada 1989 roku, mianowany został profesorem nadzwyczajnym nauk humanistycznych. Podstawą tej decyzji była monografia pt. „Film dydaktyczny w szkole wyższej – zarys teorii, metodyka stosowania i technika realizacji”.

Przebieg zatrudnienia wraz z wykazem zajmowanych stanowisk przedstawia się następująco:

1963-1964 – praca w przemyśle chemicznym,

1964-1972 – asystent, st. asystent, adiunkt w Zakładzie Magnetochemii Instytutu Chemii UAM,

1972-1973 – adiunkt w Zakładzie Dydaktyki Chemii Instytutu Chemii UAM,

1973-1979 – adiunkt w Międzywydziałowym Zakładzie Nowych Technik Nauczania, przekształconym następnie w Instytut Nowych Technik Kształcenia UAM,

1977-1982 – wicedyrektor Instytutu Nowych Technik Kształcenia UAM,

- 1977-1982 – docent, kierownik Zakładu Infrastruktury Dydaktycznej w Instytucie Nowych Technik Kształcenia UAM,
1978-1981 – kierownik Zaocznego Studium Pedagogiki UAM,
1983-1989 – docent, wicedyrektor Instytutu Pedagogiki UAM,
od 1983 – kierownik Zakładu Oświaty Dorosłych Wydziału Studiów Edukacyjnych,
1983-1984 – pełnomocnik Rektora ds. utworzenia Zakładu Nauczania Początkowego Instytutu Pedagogiki, oddział w Kaliszu,
1988-1990 – członek Rektorskiej Komisji ds. Dydaktyki Uniwersyteckiej UAM,
1989-1997 – profesor nadzwyczajny w Zakładzie Oświaty Dorosłych Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM,
1993-1996 – członek Senatu,
1997 – profesor zwyczajny w Zakładzie Oświaty Dorosłych Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM,
1999 – wiceprzewodniczący Senackiej Komisji Prawnej,
1999 – przewodniczący Uczelnianej Komisji Wyborczej,
1999 – kierownik Podyplomowego Studium Organizacji i Zarządzania przy Wydziale Studiów Edukacyjnych,
1999-2005 – członek Senatu.

Poza aktywnością naukową i dydaktyczną interesował się artystyczną fotografią czarno-białą, a następnie – wraz z początkami tych technologii w Polsce – również fotografią barwną, przeprowadzając samodzielnie skomplikowane procesy chemiczne, związane z tworzeniem fotogramów wielkoformatowych i diapozytywów. Na podstawie autorskiego scenariusza zrealizował własnym sumptem film pt. „Ostatni dorożkarz”, który nagrodzono na Ogólnopolskim Festiwalu Filmów Amatorskich. Prowadził Klub Filmowo-Dyskusyjny „Kiciuś”, cieszący się dużym powodzeniem w Poznaniu. Współ z grupą zapaleńców, w latach siedemdziesiątych zrealizował szereg krótkometrażowych filmów narracyjnych oraz dydaktycznych na taśmach 8S. Był członkiem akademickiej drużyny szachowej, uzyskując znaczące wyniki w zawodach ogólnopolskich. W roku 1956 ukończył kurs przewodników PTTK, a następnie przez długie lata oprowadzał zainteresowanych po Poznaniu i po Szlaku Piastowskim. Wypełniając tę funkcję, nie zapomniał o maksymie Stanisława Jachowicza: „Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie”, przedstawioną w wierszu *Wieś*.

Profesor Józef Skrzypczak sprawował też liczne funkcje poza uczelnią. Był członkiem wielu komisji, komitetów, towarzystw i rad naukowych. Oto ich rejestr:

- 1978-1989 – członek Rady Naukowej Poznańskiego Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa,

- 1978 – członek Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego,
1978 – członek Zespołu Pedagogiki Dorosłych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN,
1989 – Konsultant Międzyresortowego Kolegium Porozumiewawczego przy Ministrze Edukacji Narodowej RP,
1993-2001 – wiceprzewodniczący Komitetu Naukowego Wiosennej Szkoły Andragogiki przy Stowarzyszeniu Oświatowców Polskich,
1993-2000 – przewodniczący Międzywojewódzkiej Komisji ds. Stopni Kwalifikacji Zawodowej w zakresie nauczania chemii oraz członek adekwatnych Komisji Kwalifikacyjnych dla nauczycieli innych przedmiotów,
1994 – członek zespołu przygotowującego projekt Ustawy o Kształceniu Ustawicznym w Sekcji Oświaty Dorosłych ZG ZNP,
1995 – członek Rady Naukowej Akademii Słowa przy Centrum Informacji Studenckiej w Poznaniu,
1996 – Rzecznik MEN w zakresie kwalifikowania do użytku szkolnego środków dydaktycznych do chemii oraz do edukacji medialnej i czytelnicy, a od roku 2002 także edukacji ekologicznej,
1998 – członek Rady ds. Inicjatyw Naukowych i Kulturalnych przy Arcybiskupie Poznańskim,
2000-2007 – Rektor Wyższej Szkoły Zawodowej Pielęgnacji Zdrowia i Urody w Poznaniu,
2003 – członek Komisji ds. Nauki i Kultury 69. Synodu Diecezjalnego Archidiecezji Poznańskiej,
2001-2004 – kierownik projektu badawczego KBN realizowanego wspólnie z Akademią Medyczną w Poznaniu pt. „Wartość strategii *problem based learning* zmodyfikowanej procedurą modułową w doskonaleniu podstaw konstruowania programów kształcenia, w szczególności w wyższych szkołach medycznych” (udział w sześciu innych grantach badawczych w latach wcześniejszych).

Warta odnotowania jest też wieloletnia współpraca (publikacje, szkolenia, ekspertyzy) z Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie w Poznaniu oraz z Ogólnopolskim Centrum Edukacji Niestacjonarnej w Warszawie.

W latach 1974-1980 Profesor występował jako autor i prezydent kilkunastu wykładów telewizyjnych w ramach Nauczycielskiego Uniwersytetu Radiowo-Telewizyjnego. W tym czasie był członkiem Zespołu przygotowującego projekt tzw. Wolnego Uniwersytetu Polskiego – pełnoprawnej uczelni wyższej o charakterze zdalnym, wzorowanej na Uniwersytecie Otwartym w Wielkiej Brytanii. Ten wyprzedzający epokę projekt był niestety zaniechany przez ówczesne władze kraju. Najbardziej owocna była wieloletnia współpraca ze wszystkimi ośrodkami andragogicznymi Polski (Toruń, Gdańsk, Lublin, Kraków, Rzeszów, Wrocław, Warszawa, Łódź) oraz z wieloma innymi, np. z Instytutem

Badań Edukacyjnych w Warszawie, z Instytutem Technologii Eksploatacji w Radomiu, a ponadto współpraca i wymiana publikacji, wizyty, wykłady z ośrodkami naukowymi w Niemczech, Bułgarii, Rosji, Indiach, Wielkiej Brytanii.

Wyrazem uznania za aktywność naukowo-badawczą i dydaktyczno-wychowawczą Profesora Józefa Skrzypczaka były nagrody, wyróżnienia i odznaczenia. Najważniejsze z nich to:

- 1966 oraz 1981 – Dyplomy Uznania Rady Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych za ofiarną i twórczą pracę społeczną w dziele krzewienia kultury filmowej w Polsce,
- 1970-1996 – osiem nagród Rektora UAM za osiągnięcia naukowe i dydaktyczno-wychowawcze,
- 1975 – Nagroda Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za osiągnięcia w dziedzinie dydaktyczno-wychowawczej,
- 1978 – Nagroda Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za osiągnięcia w dziedzinie autorstwa wyróżniających się podręczników akademickich,
- 1984 – Złoty Krzyż Zasługi,
- 1985 – Odznaka „Za zasługi dla województwa kaliskiego”,
- 1986 – Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z tytułu osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych,
- 1989 – Gryf Pomorski „Za zasługi położone dla rozwoju Pomorza Zachodniego”,
od 1993 – biogram w *Who's Who in the World* (USA – nie jest to usługa płatna) oraz w *Dictionary of International Biography*, Cambridge, Wielka Brytania (jw.). Ponadto biogramy w *Złotej Księdze Nauki Polskiej* 1999 (jw.), *Złotej Księdze Nauki Polskiej* 2000 (jw.). Od 2001 biogram w *Who is Who* w Polsce, wyd. 1; *Who is Who Verlag fur Personenenzyklopadien*, Niemcy,
- 1995 – Medal Komisji Edukacji Narodowej,
- 1997 – Nagroda indywidualna Ministra Edukacji Narodowej za książkę *Konstruowanie i ocena podręczników – podstawowe problemy metodologiczne*.

ZAINTERESOWANIA NAUKOWO-BADAWCZE

Znaczący dorobek naukowo-badawczy Profesora Józefa Skrzypczaka, zawarty w publikacjach o dużej wartości społecznej, poznawczej, metodologicznej, metodycznej i użytecznej dla edukacji i nauk o niej, ma wymiar dość rozległy, ale też wyraźnie zarysowany. Generalnie rzecz ujmując, ogniskuje się na trzech zbiorach problemów. Zdecydowanie najważniejszym z nich, o największym ciężarze gatunkowym i dokonaniach, jest, wy prowadzana z metodologicznych podstaw współcześnie, humanistycznie

rozumianej dydaktyki i jej nurtu badawczego, określanego jako technologia kształcenia, problematyka szeroko ujmowanego podręcznika.

W tę problematykę badacz został wprowadzony już w latach siedemdziesiątych przez Jego ówczesnego mistrza i przełożonego prof. dra hab. Leona Leję. Od tego czasu ciągle ją kreatywnie kontynuował. Polska „szkoła podręcznikowa” w latach siedemdziesiątych nie miała – pod względem rozległości badań i ich dorobku – sobie równych. Należeli do niej, między innymi, tacy uczeni, jak: W. Okoń, Cz. Kupisiewicz, L. Leja, Cz. Maziarz, T. Parnowski, W. Kojs, J. Orzechowski i inni. Czynny udział w tych pracach brali również profesorowie: A. Burewicz, K. Denek, W. Strykowski, W. Skrzydlewski, S. Dylak i inni. Profesor Józef Skrzypczak wywodzi się właśnie z tej szkoły, której dorobek twórczo rozwijał. Świadectwem Jego ogromnego doświadczenia i wielu bardzo dojrzałych przemyśleń jest obszerna monografia pt. *Konstruowanie i ocena podręczników – podstawowe problemy metodologiczne*. Była ona w intencji Autora swoistym hołdem dla licznego grona polskich specjalistów, prowadzących badania nad podręcznikiem, i prezentacją ich dorobku. Autor wzbogacił monografię bardzo obszerną, liczącą około pół tysiąca pozycji, bibliografią, prezentującą bodaj wszystkie ważne polskie publikacje w tym zakresie, dopełnioną sporą liczbą źródeł obcojęzycznych. Jednakże monografia ta jest czymś więcej, jest ona bowiem śmiałą i w pełni udaną próbą swoistego podsumowania współczesnej teorii i praktyki różnego rodzaju podręczników, zawierającą wielką liczbę niezwykle cennych elementów poznawczych o tym środku dydaktycznym i o podstawach jego konstruowania – propozycji, koncepcji, ocen i rozwiązań modelowych, będących dorobkiem własnym Autora. Jest to najobszerniejsze kompendium wiedzy o podręczniku na gruncie polskim, nie stroniące od prowadzonych w sposób nadzwyczaj kulturalny polemik i dyskusji, formułujące także szereg bardzo wartościowych dla praktyki wniosków i propozycji. Jest to więc praca pod wieloma względami pionierska, a ponadto ogromnie potrzebna, ponieważ podręczniki bardzo długo jeszcze będą stosowane w wielu systemach edukacyjnych, może już nie w wersji „papierowej”, lecz elektronicznej. Tym ostatnim Autor w omawianej pracy poświęcił także bardzo wiele uwagi.

Ogromna wiedza Uczonego z tej dziedziny, Jego dorobek w szczególności w zakresie rozwiązań modelowych tzw. podręcznika audiowizualnego, a także przygotowanie przyrodnicze zainspirowały Instytut Technologii Eksploatacji w Radomiu do wystąpienia do KBN-u z projektem badawczym pt. „Modele podręcznika do multimedialnego kształcenia zawodowego”, w którym Profesor Józef Skrzypczak był głównym wykonawcą. Projekt ten realizowany w latach 1995-1996 stanowił, zdaniem autorów, „kontynuację prac prowadzonych przez Prof. Józefa Skrzypczaka w zakresie tworzenia

podręczników audiowizualnych i kompleksowo obudowanych”. W ramach wspomnianego projektu powstało między innymi wiele opracowań i raportów Jego autorstwa, z których jeden, opublikowany w pracy zbiorowej, zasługuje na szczególną uwagę, wyznacza bowiem najbardziej podstawowe zasady projektowania i weryfikacji podręcznika każdego rodzaju. Mam tu na myśli studium pt. *Funkcja modelu-wzorca i modelu-odwzorowania w procesie konstruowania podręcznika*. Do tego samego nurtu zainteresowań badawczych zaliczyć można także, ważne poznawczo i o sporym ciężarze gatunkowym, artykuły, jak np. *Modelowanie pedagogiczne programów interaktywnych* czy *Niektóre dylematy edukacji językowej w dobie komunikacji audiowizualnej*.

To właśnie doskonale przygotowanie przyrodnicze Profesora Józefa Skrzypczaka, Jego znajomość dydaktyki chemii oraz zainteresowanie podręcznikiem audiowizualnym, w tym również materiałami filmowymi, spowodowały, iż zaproszono Go do współdziałania w bezprecedensowym przedsięwzięciu zrealizowania ponad stu wideofilmów z zakresu chemii, „dobudowujących” programy nauczania chemii w szkołach podstawowych i średnich. Profesor uczestniczył we wszystkich fazach powstawania tych filmów (większość z nich została zrealizowana i rozesłana do szkół) jako konsultant merytoryczny i opiniodawca.

Drugim z wyraźnie rysujących się obszarów zainteresowań badawczych Profesora Józefa Skrzypczaka są, ogólnie rzecz biorąc, zagadnienia z zakresu edukacji dorosłych, w szczególności oświaty zawodowej. Prowadząc takie badania od chwili objęcia kierownictwa Zakładu Oświaty Dorosłych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, podejmował, z powodzeniem, próby nowego oświetlenia zagadnień edukacji dorosłych, niezbędnego choćby z racji zmian zachodzących w świecie, a zwłaszcza w naszym kraju. Szczególnym zainteresowaniem Profesora cieszyły się zagadnienia: 1) dydaktyki dorosłych, gdzie wprowadził wiele propozycji porządkujących i rozwijających wiedzę z zakresu tzw. strategii kształcenia dorosłych (wraz z Zakładem Oświaty Dorosłych był organizatorem ogólnopolskiej konferencji nt. „Strategii kształcenia” oraz redaktorem naukowym tomu „Studiów Pedagogicznych”); 2) podręcznika w kształceniu dorosłych; 3) roli środków dydaktycznych oraz 4) tzw. standardów kwalifikacji zawodowych nauczycieli dorosłych. Owocami tych dociekań były m.in.: skrypt pod red. Józefa Skrzypczaka pt. *Wybrane zagadnienia oświaty dorosłych* (1987), wydany kilkakrotnie (każde kolejne wydanie uzupełnione i poprawione), monografia pt. *Podstawy edukacji dorosłych*, opracowana wspólnie z profesorami Dzierżymirem Jankowskim i Kazimierzem Przyszczypkowskim, jak również współautorstwo znakomitej pracy pod red. Tadeusza Wujka

Wprowadzenie do andragogiki (1966), przygotowanej z udziałem wszystkich liczących się polskich specjalistów z zakresu edukacji dorosłych.

Trzecim, klarownie zaznaczającym się zwłaszcza po uzyskaniu profesury obszarem zainteresowań badawczych Profesora Józefa Skrzypczaka, wiążącym się z wymienionymi wcześniej, były wybrane zagadnienia z pedeutologii, a w szczególności dotyczące tzw. kompetencji komunikacyjnych nauczycieli. Ta oczywista prawda, iż wszelkie interakcje, w tym również i te, podejmowane w procesach edukacyjnych, wspierają się zawsze na procesach wymiany informacji, nie doprowadziły niestety, jak dotąd, do umieszczenia w programach nauczania przyszłych nauczycieli treści związanych z technikami i kanałami komunikowania się ludzi. Poza wiedzą pedagogiczną Profesor odnalazł i twórczo do niej wprowadzał liczne koncepcje, zawarte w pracach filozoficznych, psychologicznych i psycholingwistycznych, znakomicie dające się zinterpretować i wykorzystać w procesach edukacji nauczyciela, a jednocześnie niezmiernie tym nauczycielom przydatne w działalności edukacyjnej. Wymienić tu trzeba np. koncepcję tzw. filozofii spotkań ludzkich prof. E. Nowickiego, analizę transakcyjną E. Berne'a, podstawy proksemiki i prozodyki, funkcje komunikatów językowych R. Jakobsona i inne. Te pozapedagogiczne inspiracje w edukacji i naukach o niej są bardzo potrzebne. Dostrzec je może łatwiej ktoś, kto poza wiedzą pedagogiczną dysponuje znacznie szerszym przygotowaniem, tak właśnie jak Profesor Józef Skrzypczak. Dążył On przede wszystkim do tego, aby w standardach kwalifikacji zawodowych nauczycieli znalazły się także określone umiejętności w zakresie komunikowania się z innymi ludźmi. To dążenie, które osobiście gorąco popierałem w wystąpieniach na forum Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, znalazło swój wyraz w Jego pracach proponujących konkretne programy i treści nauczania w tym zakresie.

Przybliżając zainteresowania naukowo-badawcze Profesora, celowo pominąłem problematykę komunikacji interpersonalnej, gdyż została ona omówiona przez prof. W. Skrzydlewskiego w recenzji książki *Komunikacja interpersonalna. Wybrane zagadnienia*, zamieszczonej w niniejszym tomie „Neodidagmata”.

Osiągnięcia naukowo-badawcze Profesora Józefa Skrzypczaka to piękne karty obejmujące następujące obszary: projektowanie i ocenę środków dydaktycznych, zwłaszcza filmów i podręczników; określanie edukacyjnych funkcji mass mediów i kompetencji nauczycieli dorosłych; alfabetyzację funkcjonalną i komunikację interpersonalną. Znajdują one odzwierciedlenie w załączonej tu, z braku miejsca mocno okrojonej, bibliografii Jego prac, zestawionej przez mgr Renatę Kuźmę i mgra inż. Stanisława Ubermanowicza. Wśród tych lektur odnajduję książki, które czyta się nie z obowiązku

recenzenta, lecz z wewnętrznej potrzeby i poczucia ich niezbędności – niezapoznanie się z nimi pozbawiłoby nas nie tylko istotnego wtajemniczenia w prawdę o czymś doświadczeniu, ale także ważnej części nas samych. Z bogatego dorobku naukowo-dydaktycznego Profesora takimi pozycjami są autorskie prace zwarte: *Założenia modelowe audiowizualnego podręcznika chemii* (1978); *Film dydaktyczny w szkole wyższej. Zarys teorii, metodyka stosowania i technika realizacji* (1985); *Konstruowanie i ocena podręczników. Podstawowe problemy metodologiczne* (1996); *Podręcznik szkolny. Wymagania, ocena, obudowa, metodyka stosowania* (2003); *Komunikacja interpersonalna. Wybrane zagadnienia* (2008). Są one znakomicie napisane, ale niełatwe w czytaniu, wymagające od odbiorcy aktywnego uczestnictwa. Co uderza w trakcie lektury tych książek? Przede wszystkim umiejętność syntetycznego traktowania problemów pedagogiczno-psychologicznych i chemicznych. Profesor nie był „wąskim specjalistą”, który widzi „lewe oko komara”, lecz wielostronnie wykształconym badaczem, który potrafi czerpać i uszanować osiągnięcia edukacji i nauk o niej. Miarą tej wszechstronności było opracowanie trafnej siatki haseł, powołanie i zorganizowanie interdyscyplinarnego zespołu autorów, współautorstwo i redakcja merytoryczna trzech publikacji encyklopedycznych.

Intensywnej działalności naukowo-badawczej, w nurcie której wyraźnie widoczne były też wystąpienia Profesora Józefa Skrzypczaka na wielu konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych oraz udział w kontaktach z placówkami zagranicznymi, towarzyszy także bardzo duża aktywność w zakresie rozwoju kadr naukowych i w działalności organizacyjno-dydaktycznej. Profesor był promotorem 14 doktorów nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, wielokrotnym, cenionym recenzentem w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Występował też jako opiniodawca wielu projektów badawczych KBN.

W kierowanym przez Niego Zakładzie Oświaty Dorosłych Ewa Solarczyk-Ambrozik i Kazimierz Przyszczykowski habilitowali się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, a następnie uzyskali stanowiska profesorów UAM i profesorskie tytuły naukowe. Wspólnie z pracownikami Zakładu planował i realizował bogate zamierzenia badawcze, wynikające nie tylko z własnych zainteresowań, lecz także z inicjatyw swoich koleżanek i kolegów. Miarą Jego aktywności w tym zakresie i właściwej atmosfery panującej w Zakładzie była rosnąca liczba publikacji pracowników, w tym także bardzo wartościowych prac zwartych.

Profesor był aktywnym uczestnikiem spotkań Stowarzyszenia Oświatowców Polskich, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Zespołu Pedagogiki Dorosłych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Wchodził też w skład Rady Redakcyjnej ogólnopolskiego czasopisma „Pedagogika Pracy”,

Rady Naukowej poznańskiej Akademii Słowa. Był również zapraszany do komitetów organizacyjnych wielu konferencji naukowych, m.in. cieszącej się dużym uznaniem Ogólnopolskiej Wiosennej Szkoły Andragogiki i prestiżowych Tatrzańskich Seminariów Naukowych „Edukacja jutra”. Komentował ich dorobek w obszernych recenzjach (J. Skrzypczak, *W trosce o stan i przyszłość polskiej edukacji*, [w:] *Edukacja jutra. XII Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, red. K. Denek, T. Koszczyc, P. Oleśniewicz, Wrocław 2006, t. 2, s. 351-362; J. Skrzypczak, *On the Tatra trails of the polish Education of Tomorrow*, [w:] *Education of Tomorrow. XIV Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, eds. K. Denek, K. Zatoń, A. Kwaśna, Wrocław 2008, vol. 2, s. 395-425).

NAUCZYCIEL AKADEMICKI

Prezentowana postać Profesora stanowi doskonały przykład, że współczesny uniwersytet nie jest skazany na dezintegrację między różnego rodzaju zajęciami dydaktycznymi i poszukiwaniami naukowymi. Możliwe jest godzenie w nim badań i kształcenia na najwyższym poziomie. Profesor Józef Skrzypczak przywiązywał duże znaczenie do działalności dydaktycznej. Starannie przygotowywał się do zajęć. Posługiwał się nienaganną polszczyzną. Osiągnął to dzięki obcowaniu z literaturą piękną, psychologiczno-pedagogiczną, filozoficzną, filmoznawczą i podróżniczą oraz ogromnemu wysiłkowi intelektualnemu. Charakterystyczną cechą Jego kompetencji stanowiła wszechstronność i interdyscyplinarność wiedzy akademickiej. Jako wykładowca ceniony był nie tylko przez pedagogów. O prowadzenie przez Niego zajęć usilnie zabiegały różne środowiska, zwłaszcza medyczne, chemiczne i medialne oraz ośrodki oświatowe, kulturowe i kościelne. Szczególną satysfakcję czerpał Profesor z możliwości prowadzenia zajęć z dziedzin, które stanowiły Jego pasję życiową, a taką bez wątplenia była teoria filmu, połączona z wnikliwą analizą dzieł światowej i rodzimej kinematografii. Obszary zainteresowań i twórczych poszukiwań z biegiem lat ciągle ewoluowały, na czym zyskiwały coraz to nowe grupy zawodowe osób.

Profesor Józef Skrzypczak cieszył się dużym uznaniem wśród studentów ze względu na cechy osobowościowe, niezwykle kompetentne, profesjonalne, perfekcjonistyczne, mistrzowskie i pogładowe prowadzenie wykładów i seminariów magisterskich. Prowadząc je, sięgał po oryginalne wzorce wizualizacji i najlepsze rozwiązania, które podpowiada współczesna dydaktyka ogólna i szkoły wyższej, po takie wzorce, które zaliczał do najbardziej ugruntowanych i stabilnych oraz zorientowanych teoretycznie i praktycznie subdyscyplin pedagogicznych. Tymczasem dydaktyka

w obowiązujących standardach kształcenia została sprowadzona do „teoretycznych podstaw kształcenia”, mocno okrojonych w treściach, potraktowana autorytatywnie w sposób odwrotnie proporcjonalny do utrwalonej w tradycji roli jako filaru kanonu studiów pedagogicznych, obok pedagogiki ogólnej, teorii wychowania, historii wychowania. Stoimy zatem przed koniecznością przywrócenia temu przedmiotowi historycznej nazwy, należnego mu miejsca na studiach pedagogicznych, nie zapominając o jego aplikacyjnym charakterze.

Profesor Józef Skrzypczak był w pełni otwarty na kontakty z studentami, którzy postrzegali Go jako osobę zdyscyplinowaną, pracowitą, życzliwą, skromną, sprawiedliwą, lecz wymagającą. Zawód nauczyciela akademickiego traktował w rozumieniu K. Twardowskiego. Dla tego znakomitego filozofa, psychologa i pedagoga, inicjatora formacji intelektualnej, zwanej szkołą lwowsko-warszawską: „Nauczyciel uniwersytecki jest przede wszystkim sługą prawdy obiektywnej, przedstawicielem jej i głosicielem wśród młodzieży i społeczeństwa. Służba to szczytna i niezmiernie zaszczytna, a zarazem wymagająca nie tylko odpowiednich kwalifikacji, intelektualnej i stosownej wiedzy fachowej, lecz także wielkiego hartu ducha i silnego charakteru. Kto zaciąga się pod sztandar nauki, musi się wyrzec wszystkiego, co mogłoby go zepchnąć z drogi, sztandarem tym wskazywanej” (K. Twardowski: *O dostojności uniwersytetu*, Poznań MCMXXXIII, s. 10). Kierując się tym przesłaniem, wypromował około 600 magistrów pedagogiki.

HUMANISTA

Kim był Profesor Józef Skrzypczak? Wzorem współczesnego humanisty. Słowo to używane jest coraz wstydliej, najczęściej na oznaczenie postawy achronicznej, oddalonej od spraw ważnych. Należał do czołowych przedstawicieli humanistów wśród pedagogów. Humanista nie jest kimś, kto z konieczności zajmuje się naukami z tego zakresu, bo nie umie matematyki, lecz osobą, która przedmiotem swojej aktywności czyni to, co rozstrzyga o człowieczeństwie. Tkwi w naukach o edukacji. To jest jego dom, gdzie – gdy jest sam – obcuje z dziełami największych przedstawicieli humanizmu. Jego erudycja należała do legendarnych, był człowiekiem książek. Obok dzieł fachowych z edukacji i nauk o niej wśród Jego lektur znalazły się książki z dziedziny kultury, sztuki (zwłaszcza filmowej) oraz filologii. Obcował także z poezją, bo jego świat rozgrywał się nie tylko w sferze zdarzeń, ale też w języku.

Profesor legitymował się starannym i wielostronnym wykształceniem. Pozwoliło to odbyć Mu długą intelektualną wędrówkę od chemii do edukacji i nauk o niej, by stać się jednym z najprzenikliwszych polskich andragogów o mocnej pozycji wśród reprezentantów tej subdyscypliny pedagogicznej.

Pisał wykwinną polszczyznę. Stąd Jego teksty urzekają bogactwem refleksji i celną argumentacją, emanują patriotyzmem, należą do tych, które nie pozwalają odłożyć czytania „na później”. Pochłania się je jednym tchem. Czytając je, coraz bardziej utwierdzałem się w przekonaniu, że mamy tu do czynienia z humanistą poszukującym swojego indywidualnego stylu, idiomu naukowo-dydaktycznego, dlatego uważnie wsłuchiwałem się w pisany i mówiony głos Autora. Jako wieloletni sekretarz, a później zastępca redaktora naczelnego periodyku „Neodidagmata” zabiegałem o Jego teksty. Z większą skutecznością czynił to prof. zw. dr hab. Waław Strykowski, jako redaktor naczelny współpracujący z sekretarzami kolejnych tomów – mgr Marią Płatek-Kaniewską i mgr Alfredą Smoleń-Przybylską. Bardzo cenne było też pozyskiwanie artykułów do czasopisma „Edukacja Medialna”, docierającego poprzez szkolną prenumeratę do szerokiego kręgu innowacyjnych nauczycieli.

Profesor miał dar koncentracji umysłowej. Rozumiał doskonale cenę czasu w pracy naukowej. Głosił słowem i przykładem zasadę, że wydajna praca musi być dobrze zorganizowana. Tak jak władał piórem, również celnie i barwnie formułował myśli. Był gorącym propagatorem kultury wysokiej. Zdawał sobie przy tym sprawę, że jej odbiór nie jest łatwy, trzeba się go nauczyć, włożyć nieco trudu, aby zrozumieć, polubić czy wręcz pokochać dzieła mistrzów.

Był mistrzem syntetycznego spojrzenia i odnajdywał zawsze w treściach to, co naprawdę ważne i godne uwagi. Celnie i głęboko dotykał istoty rzeczy. Sprzeciwiał się łatwym uogólnieniom. Zawsze był otwarty na przyszłość, nowoczesność. Promował ideę doskonałości warsztatu nauczycielskiego, wolnego od zewnętrznych – ideologicznych czy politycznych – presji. Doskonalił stale swoją ciekawość świata. Traktował cywilizację informatyczną nie jako stan, przystań, lecz ruch i wspólną podróż po świecie wiedzy.

KONKLUZJA

Śp. Profesor Józef Skrzypczak był oryginalnym humanistą, o dużej autonomii intelektualnej, samodzielności twórczej, wysokiej kulturze osobistej, ujmującym stylu bycia, ogromnej sile oddziaływania, magnetyzującym

otoczenie. Jego wkład do nauki polskiej budzi podziw, uznanie i szacunek. Należał do wybitnych współczesnych humanistów Polski.

Kierował się w swej aktywności dydaktyczno-wychowawczej uniwersalnymi wartościami. Traktował je jako przewodnie gwiazdy. I dodawał za G.B. Shawem: „Jeżeli nawet nie możemy ich osiągnąć, to należy się według nich orientować”. Jednocześnie był człowiekiem dobrym i życzliwym. Wraz z Jego śmiercią środowisko intelektualne Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza straciło jedną z czołowych i najbardziej sympatycznych postaci.

Osiągnięć naukowo-badawczych Profesora Józefa Skrzypczaka nie sposób w pełni przywołać – nawet przez tego, który był Jego recenzentem w postępowaniu o tytuł naukowy profesora i stanowisko profesora zwyczajnego, a zwłaszcza zamknąć związanego z nim ogromnego bogactwa dorobku w zwięzłym artykule. Zasługują one na oddzielne, pełne opracowanie.

Poznań, 24 września 2008